

Z OPRAVLJANJEM »KORISTNIH DEJAVNOSTI« DO PLEMIŠKEGA NAZIVA.

RAZSTAVA PLEMIŠKIH DIPLOM 17. STOLETJA IZ ARHIVA REPUBLIKE SLOVENIJE

Plemstvo v Svetem rimskem cesarstvu (962–1806), Avstrijskem cesarstvu (1804–1867) in Avstro-Ogrskem cesarstvu (1867–1918), torej v naših nekdanjih državah, je tvorilo družbeni sloj, ki je užival podedovane ali podeljene pravice in privilegije, zato je bil cilj marsikaterega posameznika, da se s povzdigom v plemiški stan pridruži tej skupini ljudi. Pravico do podelitve plemiških nazivov je imel vladar, ki je način njihove pridobitve uredil s posebnimi predpisi (plemiško pravo).

Plemstvo se je na naših tleh razvijalo skoraj tisoč let, zato je treba razlikovati med starim srednjeveškim, in novim, novoveškim plemstvom. Poznamo tudi še druge delitve, npr. na visoko in nižje plemstvo, na posvetno in cerkveno plemstvo, na vojaško in uradniško plemstvo, na osebno in dedno plemstvo itd. Od 19. stoletja dalje se je uveljavila delitev na **praplemstvo (Uradel)**, tj. tisto, ki so plemenite prednike imeli že pred letom 1400, in na **pisemsko plemstvo (Briefadel)**, ki jim je plemiški naziv podelil vladar s posebnim **plemiškim pismom (Adelsbrief)** ali **plemiško diplomom (Adelsdiplom)**. Prejemniki slednjega so bili predvsem visoki uradniki, diplomati, častniki in premožni meščani.

Plemiči so se od ostalih ljudi ločili tudi po plemiških atributih, npr. plemiškem imenu, grbu itd. Najpomembnejši atribut je bil zagotovo **plemiško ime**, ki je vsebovalo predloga »von« ali »zu«, običajno pa so priimek razširili še s predikatom, ki je navadno označeval njihovo posest.

Arhiv Republike Slovenije (ARS) največ plemiških diplom (135) hrani v Zbirki plemiških diplom (SI AS 1064), najti pa jih je mogoče tudi v drugih fondih in zbirkah. Večinoma so ohranjene v originalu, nekaj pa tudi v prepisu. Običajno so pisane v nemškem jeziku in na pergamentu, zvezanem v obliki knjige (t. i. libel), nekaj pa se jih najde tudi v latinščini in v obliki listin. Najstarejša plemiška diploma v Zbirki izvira iz leta 1535, najmlajša pa je iz leta 1858. Celotna zbirka je od leta 2017 digitalizirana in tako lažje dostopna uporabnikom za raziskave.

Na desetih panojih je v digitalni obliki predstavljenih devet različnih plemiških diplom in z njimi usod znamenitih posameznikov iz 17. stoletja. Originalne dokumente si lahko ogledate v novih prostorih Arhiva Republike Slovenije na Poljanski 40 (severni trakt nekdanje Roške kasarne), kamor se arhiv seli sredi oktobra 2024. Pričujoča razstava je zato zadnja, ki jo ARS na ogled javnosti postavlja na travniku pred svojim starim sedežem na Zvezdarki ulici v Ljubljani. Vljudno vabljeni.

Plemiška diploma Kristofa Steržena iz leta 1537 z upodobitvijo cesarja Karla V. Habsburškega (1519–1556) in njegovim grbom (ARS, SI AS 1064/105)

Pečat cesarja Ferdinanda II. Habsburškega iz leta 1644 (ARS, SI AS 1063/5689)

Plemiške diplome so pred poškodbami običajno hranili v kositrnih škatlah.